

Wykładnia i stosowanie prawa wspólnotowego

Anna Kalisz

Oficyna

a Wolters Kluwer business

monografie

Wykładnia i stosowanie prawa wspólnotowego

Anna Kalisz

Prawo jest na naszej stronie!

www.profinfo.pl
www.wolterskluwer.pl

- codzienna aktualizacja
- pełna oferta
- zapowiedzi wydawnicze
- rabat na zamówienia zbiorcze
do negocjacji
- uproszczony sposób zakupu e-mailem:
zamowienia.internet@wolterskluwer.pl

Wykładnia i stosowanie prawa wspólnotowego

Anna Kalisz

Oficyna

a Wolters Kluwer business

monografie

Stan prawny na 1 czerwca 2007 r.

Recenzenci:

prof. dr hab. Marek Zirk-Sadowski

dr hab. Andrzej Korybski, prof. nadzw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej

Redakcja:

Joanna Fitt

Wydawca:

Anna Berska

Skład, łamanie:

Anna Atanaziewicz

© Copyright by

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2007

ISBN: 978-83-7526-221-6

ISSN 1897-4392

Wydane przez:

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Redakcja Wydawnictw Książkowych i Czasopism Prawniczych

01-231 Warszawa, ul. Płocka 5a

tel. (022) 535 80 00

Redakcja Książek

31-156 Kraków, ul. Zacisze 7

tel. (012) 630 46 00

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

Księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Chciałabym serdecznie podziękować za okazaną pomoc i życzliwość promotorowi mojej rozprawy doktorskiej Prof. dr. hab. Leszkowi Leszczyńskiemu, kierownikowi Katedry Teorii i Filozofii Prawa WPiA UMCS w Lublinie. Wyrazy wdzięczności kieruję także do Prof. dr. hab. Marka Zirk-Sadowskiego oraz Dr. hab., prof. UMCS, Andrzeja Korybskiego, a także do wszystkich innych osób, których cenne uwagi krytyczne pozwoliły mi nadać pracy obecny kształt.

Spis treści

Wykaz skrótów	11
Akty prawne, dokumenty i periodyki.....	11
Sądy i organizacje polskie i międzynarodowe.....	12
Wstęp	15
Rozdział I	
Struktura systemu prawnego Wspólnot Europejskich	19
1. Prawo pierwotne („konstytucyjne”)	21
2. Prawo stanowione przez organy i instytucje Wspólnot Europejskich	24
3. Prawo międzynarodowe Wspólnot Europejskich	29
4. <i>Case-law</i> (orzecznictwo ETS)	30
5. Prawo wewnętrzne Wspólnot Europejskich	32
6. Prawo wspólnotowe a prawo II i III filaru Unii Europejskiej.....	33
Rozdział II	
Cechy prawa Wspólnot Europejskich w kontekście jego stosowania	35
1. Podstawowe cechy prawa Wspólnot Europejskich	35
1.1. Subsydiarność wobec prawa krajowego	36
1.2. Bezpośrednie obowiązywanie w krajowych porządkach prawnych.....	38
1.3. Bezpośrednie stosowanie i skuteczność prawa wspólnotowego.....	41
1.4. Dualizm stosowania prawa wspólnotowego	45
2. Teoretycznoprawne uwagi o stosowaniu prawa wspólnotowego	51

Rozdział III

Zastosowanie aktów prawa wspólnotowego	56
1. Intuicje przedinterpretacyjne.....	56
2. Stosowanie przepisów prawa wspólnotowego	58
2.1. Prawo pierwotne Wspólnot Europejskich	59
2.2. Prawo międzynarodowe Wspólnot Europejskich	62
2.3. Prawo pochodne Wspólnot Europejskich.....	71
2.3.1. Rozporządzenia prawa pochodnego.....	71
2.3.2. Dyrektywy prawa pochodnego.....	75
2.3.3. Decyzje prawa pochodnego.....	82
2.3.4. <i>Soft law</i>	84

Rozdział IV

Złożone ustalenia walidacyjne. Relacje z innymi systemami prawa	88
1. Zastosowanie przepisów spoza systemu prawa WE w decyzjach wspólnotowych.....	88
1.1. Prawo krajowe i prawo międzynarodowe.....	88
1.2. Przepisy prawne II i III filaru Unii Europejskiej	91
2. Argumentacje kolizyjne i inferencyjne w stosowaniu prawa wspólnotowego	91
2.1. Argumentacje i reguły kolizyjne.....	91
2.2. Argumentacje i reguły inferencyjne	96
3. Pierwszeństwo stosowania prawa wspólnotowego.....	100
3.1. Zasada pierwszeństwa prawa wspólnotowego wobec krajowego w praktyce ETS.....	100
3.2. Zasada pierwszeństwa w orzecznictwie polskiego Trybunału Konstytucyjnego	107

Rozdział V

Zastosowanie orzecznictwa, zasad ogólnych i kryteriów poprawnych	111
1. Zastosowanie orzeczeń sądowych	113
1.1. Decyzje organów wspólnotowych.....	114
1.2. Decyzje międzynarodowe i decyzje sądów krajowych.....	121
2. Zastosowanie zasad ogólnych	125
2.1. Zasady ogólne prawa wspólnotowego.....	125
2.2. Zasady ogólne prawa międzynarodowego i krajowego	130
3. Zastosowanie zwyczaju	138
3.1. Zwyczaje wspólnotowe	138
3.2. Zwyczaje międzynarodowe i krajowe.....	141

4. Odesłania pozaprawne w prawie wspólnotowym	145
4.1. Ocenne kryteria otwarte	145
4.2. Zwroty szacunkowe.....	148

Rozdział VI

Reguły interpretacyjne wykorzystywane przez ETS	151
1. Argumentacje językowe.....	152
1.1. Interpretacja przepisów prawa wspólnotowego	156
1.2. Interpretacja źródeł „niepisanych”	159
2. Argumentacje systemowe.....	160
2.1. Wykładnia kontekstualna	160
2.2. Wykładnia systemowo–aksjologiczna	163
3. Argumentacje pozasystemowe	164
3.1 Argumentacje celowościowo–funkcjonalne	164
3.2. Argumentacje aksjologiczne.....	172
4. Konkluzje.....	174

Rozdział VII

Rekonstrukcja normy prawa wspólnotowego w decyzjach krajowych (ETS a sądy krajowe).....	180
1. Interpretacja prawa wspólnotowego w procesach krajowych.....	180
1.1. Zasada jednolitości wykładni prawa wspólnotowego	181
1.2. Przekazanie ETS kwestii interpretacyjnych przez sąd krajowy.....	185
1.3. Sytuacje niewymagające przekazania wykładni ETS	193
2. Inne sposoby ujednolicania interpretacji sądów krajowych w zakresie prawa WE	198
2.1. Wykładnia efektywna prawa wspólnotowego w działalności sądów krajowych	199
2.2. Zasada interpretacji prawa krajowego zgodnie z prawem wspólnotowym.....	201
2.3. Problem dyskrecjonalności sądu krajowego	209

Wnioski końcowe	215
------------------------------	------------

Bibliografia	219
Wykaz aktów prawnych	219
Literatura	221
Orzecznictwo wykorzystane w pracy	241

Wykaz skrótów

Akty prawne, dokumenty i periodyki

- CDE** — Cahiers de droit européen
CJCE — Cour de Justice des Communautés européennes
CMLR — Common Market Law Reports
CMLRev. — Common Market Law Review
DR — Decisions and Reports — European Commission of Human Rights, Council of Europe
Dz. U. — Dziennik Ustaw RP
ECHR — European Convention of Human Rights
ECR — European Court Reports
EKPC — Europejska Konwencja o Ochronie Praw człowieka i Podstawowych Wolności
ELR — European Law Review
ENA — Europejski Nakaz Aresztowania
EPL — European Public Law
EPS — Europejski Przegląd Sądowy
GATT — General Agreement on Tarrifs and Trade
ICLQ — International and Comparative Law Quarterly
KNZ — Karta Narodów Zjednoczonych
k.p.k. — ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. — Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
KPPubl. — Kwartalnik Prawa Publicznego
LQR — Law Quarterly Review
O.J. — Official Journal of the European Communities (Dziennik Urzędowy Wspólnot Europejskich)

OSNAPIUS — Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna,
Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC — Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
PiP — Państwo i Prawo
PPE — Przegląd Prawa Europejskiego
PS — Przegląd Sądowy
RTDE — Revue trimestrielle de droit européen
SE — Studia Europejskie
SM — Sprawy Międzynarodowe
St. Pr.–Ek. — Studia Prawno–Ekonomiczne
St. Praw. — Studia Prawnicze
TEA — Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Energii Atomowej
TEWG — Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą
TEWWiS — Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Węgla i Stali
TN — Traktat Nicejski
TUE — Traktat ustanawiający Unię Europejską
TWE — Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską
YECHR — Yearbook of European Convention of Human Rights
YEL — Yearbook of European Law
ZNUJ — Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego
ZNUŁ — Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego
ZU — Zbiór Urzędowy orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego

Sądy i organizacje polskie i międzynarodowe

CFI — Court of First Instance
EBC — Europejski Bank Centralny
ECJ — European Court of Justice
EEA — European Economic Area
EEC — European Economic Community
EFTA — European Free Trade Association
ESCS — European Coal and Steel Community
ETPC — Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu
ETS — Europejski Trybunał Sprawiedliwości w Luksemburgu
EURATOM — Europejska Wspólnota Energii Atomowej
EWEA — Europejska Wspólnota Energii Atomowej
EWG — Europejska Wspólnota Gospodarcza

- EWWiS** — Europejska Wspólnota Węgla i Stali
JAE — Jednolity Akt Europejski
MTK — Międzynarodowy Trybunał Karny
MTPM — Międzynarodowy Trybunał Praw Morza
MTS — Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości w Hadze
SN — Sąd Najwyższy RP
SPI — Sąd Pierwszej Instancji
STA — Stały Trybunał Arbitrażowy
STSM — Stały Trybunał Sprawiedliwości Międzynarodowej
TK — Trybunał Konstytucyjny RP
UE — Unia Europejska
WE — Wspólnota Europejska bądź Wspólnoty Europejskie
WTO — World Trade Organization

Wstęp

Niniejsza praca stanowi próbę ukazania roli wykładni operatywnej Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich (dawnego Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości, występującego często pod skrótem ETS), dotyczy zatem wpływu tzw. *case-law* na proces stosowania prawa wspólnotowego (a niekiedy również krajowego) przez sądy ponadnarodowe i krajowe. Punktem odniesienia dla zawartych w niej rozważań jest przede wszystkim sądowy typ stosowania prawa, gdzieśkolwiek jednak pojawiają się także uwagi związane z typem administracyjnym. Pojęcie wykładni operatywnej jest tu rozumiane szeroko, jako całość czynności dotyczących ustalenia kręgu źródeł prawa mających zastosowanie w danym procesie, a następnie sformułowania podstawy normatywnej dla wydania konkretnej decyzji. Wykładni tego rodzaju dokonuje się w ramach proceduralnego nakazu podjęcia decyzji, opierając się na założeniu o racjonalności porządku prawnego oraz zakładając, że jej rezultatem będzie pewien „fragment” normy wystarczający do ustalenia konsekwencji prawnych w danym procesie.

Oczywiście podczas formułowania powyższej definicji, jak i opisu modelowego przebiegu poszczególnych rozumowań decyzyjnych nie da się uniknąć pewnych uproszczeń dotyczących ogólnego paradygmatu stosowania prawa czy też przywoływanych koncepcji teoretycznoprawnych.

Warto również na wstępie wyjaśnić znaczenie takich pojęć, jak „prawo europejskie”, „prawo unijne” (*European Union law*), „prawo wspólnotowe” (*European Community law*), „prawo krajowe” oraz „prawo wewnętrzne”.

Prawo europejskie jest właściwie najmniej precyzyjnym¹ spośród wymienionych terminów. Pojęcie to bowiem może być rozumiane w sensie szerszym lub węższym. W pierwszym znaczeniu obejmuje prawo two-

¹ M. Herdegen, *Prawo europejskie*, Warszawa 2004, s. 2.

rzony w obrębie różnych europejskich organizacji międzynarodowych² (jak np. Rada Europy), w drugim zaś — prawo Wspólnot Europejskich oraz prawo Unii Europejskiej. Należy także dokonać rozróżnienia pomiędzy tymi dwoma pojęciami. „Prawo unijne” jest pojęciem bardziej pojemnym, w którym zawiera się „prawo wspólnotowe”³ (jako prawo obejmujące tzw. I filar Unii oraz Unię Walutową) obok filarów II i III. Prawo wspólnotowe jest systemem ponadnarodowym i charakteryzuje się opisanymi w pracy cechami znamionnymi dla tej kategorii, których nie posiadają pozostałe dwa filary UE.

Prezentowane rozważania dotyczą stosowania prawa ponadnarodowego przez kompetentne organy, tj. ETS oraz podmioty krajowe. W obu przypadkach punktem odniesienia dla procesu decyzyjnego są orzeczenia Trybunału.

Pojęcia „prawo krajowe” czy „prawo wewnętrzne” zostały w pracy użyte jako synonimy określające prawo poszczególnych państw członkowskich. Należy mieć jednak na uwadze niedoskonałość tych terminów.

Warto też — jak się zdaje — wyjaśnić kwestie dotyczące takich pojęć, jak system i porządek prawny. Wprawdzie bywają one w pracy używane zamiennie, lecz jednak nie są synonimami. Za „porządek prawny” przyjęto „zbiór wszystkich reguł funkcjonujących w obrocie prawnym i stanowiących potencjalne podstawy normatywne podejmowania decyzji”⁴, „system prawny” natomiast rozumiany jest bardziej pozytywistycznie, jako „całokształt obowiązujących w danym państwie norm prawnych”⁵. Niezależnie od istnienia w ramach nauki prawa innych sposobów rozumienia porządku prawnego i związku tego pojęcia z systemem prawa, kluczową różnicę, uwypukloną na potrzeby pracy, stanowi przymiotnik „obowiązujący”. W świetle powyższych definicji na system prawa składają się wiążące, obowiązujące przepisy, porządek prawa natomiast jest zjawiskiem „pojemniejszym”, gdyż zawiera w sobie inne „reguły (...) stanowiące potencjalne podstawy normatywne podejmowania decyzji”⁶. Dla procesu stosowania prawa rozróżnienie to jest o tyle istotne, że w ramach porządku prawnego mogą się znaleźć,

² Z. Doliwa-Klepacki, *Integracja europejska — po zakończeniu negocjacji Polski z UE*, Białystok 2003, s. 67 i 68.

³ Rozróżnienia tego nie przewiduje Traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy, ujednolicający obszar prawny obecnej Wspólnoty Europejskiej i Unii.

⁴ Zob. L. Leszczyński, *Zagadnienia teorii stosowania prawa. Doktryna i tezy orzecznictwa*, Kraków 2001, s. 35.

⁵ Zob. G. Seidler, H. Groszyk, J. Malarczyk, A. Pieniążek, *Wstęp do nauki o państwie i prawie*, Lublin 2000, s. 172.

⁶ Por. L. Leszczyński, *Zagadnienia teorii stosowania prawa...*, s. 5.

jako źródła podstawy decyzji, także normy i kryteria niemające charakteru formalnie wiążącego, co jest charakterystyczne dla prawa wspólnotowego (np. *soft law*, orzecznictwo ETS, kryteria otwarte). Równocześnie jednak ze względu na specyfikę źródeł prawa WE synonimiczne stosowanie tych terminów w powyższym rozumieniu wydaje się na miejscu, gdyż jest to raczej dynamiczny proces, a nie ukształtowany porządek czy system.

Aby praca nie spotkała się z krytyką większą niż ta, na jaką zapewne zasługuje, warto może w tym miejscu dodać kilka ogólnych uwag o jej wartości.

Założeniem pracy jest skonfrontowanie reguł rządzących poszukiwaniami źródeł prawa i jego interpretacją, które wynikają z orzecznictwa pre-judycjalnego ETS, z prawidłowościami charakteryzującymi model stosowania prawa międzynarodowego i — przede wszystkim — krajowego. Wbrew tytułowi czasem nie da się jednak uniknąć wzmianek o kwestiach związanych z tworzeniem prawa. Mimo że w kontynentalnej kulturze prawnej odrębność stosowania i tworzenia prawa jest bardzo wyraźna, oba te procesy oddziałują na siebie tak silnie, że niekiedy nie sposób analizować ich w zupełnym od siebie oderwaniu.

Praca nie stanowi przeglądu całości istniejącego — olbrzymiego zresztą — *case-law* Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości. Przytaczane w niej wybrane orzeczenia mają charakter przede wszystkim egzemplifikacyjny wobec prezentowanych tez teoretycznoprawnych. Starano się cytować (w przypisach pracy) zwłaszcza te orzeczenia, które ściśle dotyczą omawianych kwestii, przy czym zaniechano opisywania stanów faktycznych, mogłoby to bowiem obniżyć przejrzystość i czytelność pracy. Cytaty przytaczane są głównie wtedy, gdy fragment orzeczenia stanowi wyraźną ilustrację rozważanych przez autorkę zagadnień. W przypadku zaś, gdy nie dało się wyodrębnić z kontekstu względnie związłego fragmentu, poprzestano na odwołaniu do kilku akapitów decyzji.

Nie było zamierzeniem autorki opisanie wszystkich polskich i światowych koncepcji dotyczących wykładni prawa, lecz jedynie próba porównania przebiegu procesów szeroko rozumianej interpretacji w przypadku prawa wspólnotowego oraz krajowego, z uwzględnieniem odniesień do prawa międzynarodowego. Wprawdzie Kaufmannowska teza, iż „przed wykładnią nie ma prawa”, niezupełnie przystaje do wyrosłej z pozytywizmu polskiej tradycji prawnej, to jednak warto — zwłaszcza w dobie konwergencji, globalizacji i integracji europejskiej oraz postmodernistycznego spojrzenia na istotę prawa — poświęcić nieco uwagi wpływowi fazy interpretacyjnej na

całość procesu stosowania prawa i pośrednio także na postrzeganie całości systemu prawnego.

Inspiracją do napisania tej pracy był m.in. fakt, że teoria prawa wspólnotowego bądź unijnego, które są same w sobie dziedzinami bardzo pragmatycznymi, znajduje się właściwie *in statu nascendi*, zaś niniejsze opracowanie może się w swoim skromnym i ograniczonym zakresie przyczynić do jej rozwoju.

Właśnie ze względu na ów rozwojowy charakter wspólnotowej jursprudencji i brak osobnej aparatury pojęciowej wykorzystano w pracy „siatkę terminologiczną”⁷ znaną polskiej teorii prawa i skonstruowaną na potrzeby autonomicznego porządku krajowego.

⁷ Uwagi terminologiczne zob. w pkt 2 rozdziału drugiego pracy.